

AUTHENTICATION IN ART

AiA Art News-service

dS De
Standaard

OLGA EN IGOR TOPOROVSKI OVER HUN COLLECTIE

‘We hebben voor elk stuk de bewijzen’

Tien specialisten Russische kunst noemen de bruiklenen in het Museum voor Schone Kunsten ‘hoogst twijfelachtig’. De eigenaars van de collectie, Olga en Igor Toporovski, zitten ermee verveeld. ‘We kunnen de authenticiteit van elk werk aantonen. Iedereen is welkom om dat te komen verifiëren.’

Ook musea Oostende, Elsene en Luik gepolst Lees verder onderaan

VAN ONZE REDACTEUR GEERT SELS

BRUSSEL Olga en Igor Toporovski verhuisden in 2006 van Moskou naar Brussel. In de schaduw van de Europese instellingen betrekken ze een art nouveau-woning. Ze hebben maar een fractie van hun collectie uitgeleend aan het Museum voor Schone Kunsten in Gent, zo blijkt. In hun woonkamer hangen nog eens evenveel schilderijen. Grote stukken van Wassily Kandinsky, Kazimir Malevich, Olga Rozanova, Alexandra Exter, Michail Larionov en Ljoebov Popova.

Ik kijk ernaar, met in het achterhoofd de vraag die de voorbije weken door het museumcircuit raasde: zijn ze echt?

‘In juni vorig jaar hebben we een stichting opgericht’, zegt Toporovski. ‘Dat hebben we gedaan om de collectie samen te houden. We spreken over zowat vijfhonderd stukken, overwegend grote schilderijen, niet zomaar kleine tekeningen. Er mag niets van vertrekken of verkocht worden. Daarom houden we ons afzijdig van de kunstmarkt. Wat daar gebeurt, interesseert ons niet. Wij gaan voor de wetenschappelijke aanpak en willen het onderzoek naar de Russische modernisten verder stimuleren.’

‘De stukken van Malevich zijn uniek. Dat is de Mona Lisa toch ook?’

De eigenaars willen dat hun collectie een publiek leven krijgt. Daarom hebben ze in Jette de kasteelsite Dieleghem gekocht. De basiswerken aan het gebouw worden op twee miljoen euro geschat. ‘We hebben daar geen subsidie voor aangevraagd’, zegt Toporovski. ‘We hopen tegen 2020 met activiteiten te beginnen en stellen daarna, tot op zekere hoogte, een vraag om hulp aan een overheid. We richten eerst een museum op. Daarna kijken we waar de collectie een definitief onderkomen kan krijgen. Daarvoor is een akkoord nodig met de Vlaamse of de Franse Gemeenschap, of met het Brussels Gewest. België kan een van de belangrijkste musea van Russische modernisten in Europa krijgen.’

Een deel van de collectie komt van de overgrootvader van Olga. Die was een neef van de kunstenaars Antoine en Naum Pevsner. Die verre afkomst vindt niet iedereen geloofwaardig.

‘En toch is het zo. U moet begrijpen dat in 1927 geen privé-eigendom was toegestaan in Rusland en dat verschillende families in gedeelde appartementen samenleefden. Op een gegeven moment zijn de Pevsners geëmigreerd. Dat werd oogluikend toegelaten, maar ze moesten binnen de 48 uur vertrekken. Hun eigen werken namen ze mee. De stukken die ze geruild hadden, lieten ze achter. Toen mijn grootvader nadien in dat appartement in Moskou introk, waren die kunstwerken daar nog. Hij was een militair, hij hield er eigenlijk niet van. Toch heeft hij ze bewaard en verborgen gehouden, ook toen hij naar de Oeral moest uitwijken. Daar komen bijvoorbeeld de El Lissitzky’s vandaan. Mijn vader heeft ze behouden en de collectie verder uitgebreid.’

Hoeveel stukken uit uw collectie komen daarvandaan?

‘Niet zo veel. Een stuk of veertig. Er zijn maar drie schilderijen, en voor de rest collages of werk op hout en karton. De kunstenaars werkten op het materiaal dat ze konden krijgen.’

Het grootste deel van de collectie is dus aangekocht?

Zaalzicht museum Gent met vooraan **unieke objecten** van Malevich. *Stichting Dieleghem*

‘Ja, ik ben meteen na mijn studies beginnen aankopen. Het was de periode van de perestrojka van Mikhail Gorbatsjov. De maatschappij was totaal in verandering. Nieuwe rijken werden miljardair voor ze dertig waren.’

Als ik even meetel, kocht u dus op uw 25 topwerk van Malevich en Kandinsky aan?

‘Alles was toen te koop. Na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie werden perifere gebieden als Centraal-Azië, Wit-Rusland en Oekraïne onafhankelijk. De musea die voordien federaal beheerd werden, hadden veel Russische modernisten in hun depots zitten. Toen bijvoorbeeld Oekraïne zijn eigen nationale musea uitbouwde, waren die niet geïnteresseerd in Russische kunst. De directeurs beschouwden de depots als hun eigendom. Kijk hier, dit is een catalogus van het museum van Kharkov in Oekraïne (*wijst op afbeelding van ‘De evangelisten’ van Goncharova, dat in Gent hangt*). Dat is geen veilingcatalogus, er staan geen prijzen bij. Er werd onder de tafel verkocht. Er waren geruchten in besloten kring en wie interesse had, kon komen praten. Het was één grote braderie van waardevolle kunstwerken die het verdienden om in een museum te hangen. Dat is wat ik nu wil doen. Daarom heb ik nooit verkocht.’

Vorig jaar werd het veilingrecord voor Kandinsky op één avond twee keer bijgesteld, eerst tot 26 miljoen dollar, dan 41 miljoen dollar. U toont er drie. Voor hoeveel zijn de werken verzekerd?

‘Wij baseren ons niet op de marktprijzen. Als je voor elke Malevich en Kandinsky telkens moet uitgaan van dertig miljoen, kom je aan zo’n astronomische bedragen dat zelfs het kunstbudget van heel België niet volstaat. Veel van die werken zitten in privécollecties. Telkens als er een op de markt komt, ontstaat daar meteen speculatie over. Dat is niet mijn doel. Ik wil een wetenschappelijk museum. We hebben van elk werk archiefstukken, de herkomst en een dossier. Ik wil onderzoekers aantrekken

die op die informatie willen werken en die het ontstaan van de werken willen uitpluizen.'

En voor hoeveel zijn ze verzekerd?

'België kan een van de belangrijkste musea van Russische modernisten in Europa krijgen'

(Het antwoord van Igor Toporovski is op vraag van het museum uit veiligheidsoverwegingen geschrapt, red)

Waarom begint u nu uw werk in publieke plekken te presenteren?

'Omdat we in afwachting zijn van de verbouwing in Dieleghem. Dat is een project van lange adem. We hebben twee jaar moeten wachten op een bouwvergunning. Nu de werken overgedragen zijn aan de stichting, hopen we in 2020 activiteiten te organiseren. Dus waarom niet?'

Financiert u een gedeelte van Dieleghem met bruiklenen?

'Nee, want bruiklenen geven brengt ook weer andere kosten met zich mee, zoals de productie van een catalogus of de opstelling in een museum. We praten nu met La Boverie in Luik en met Bozar om samen een project te organiseren. Zelfs bij zulke grote huizen dienen zich kosten aan. Als je een nuloperatie haalt, is het al goed.'

U bent sinds 2006 in Brussel. Waarom hebt u tien jaar gewacht om met uw collectie naar buiten te komen?

'Suprematistische compositie' van Malevich uit 1922. Stichting Dieleghem

‘Omdat we eerst veel archiefwerk gedaan hebben en veel musea bezocht hebben. Ik wou dat er een wetenschappelijke basis lag voor een toekomstig museum. We hebben van elk collectiestuk een historisch en een wetenschappelijk dossier. We hebben alle informatie over de herkomst. Van elk stuk kunnen we zeggen waar er gelijkaardig werk hangt, waarom het zo geschilderd is, wat de symboliek betekent, waarom de handtekening zo is en niet anders. Toch vinden sommige mensen het nodig om geruchten te lanceren achter onze rug. Toen ze onverdraaglijk werden, heb ik mijn advocaten de bron van deze geruchten, die ik ken en u allicht ook, een brief laten sturen. Het antwoord was: ik heb niets in het openbaar gezegd. Wie twijfels heeft over de werken kan bij de stichting terecht. Onze documentatie is consulteerbaar. Maar ik vrees niets. Elk werk is gedocumenteerd.’

Ondanks alle research staan de drie Kandinsky's van Gent niet in de oevrecatalogus.

‘Er is geen oevrecatalogus van Kandinsky. Er is wel een overzicht door mevrouw Barnett, in New York, maar dat bevat alleen tekeningen (*Vivian Barnett mailt ons: ‘Tussen 1982 en 2015 zijn er zeven edities van de oevrecatalogus geweest, met daarin schilderijen, aquarellen, tekeningen, toegepaste kunst en druktechnieken. In 2015 is er een addendum met recente toevoegingen uitgekomen, red*). Voor de schilderijen op doek is er een boek dat zich ‘oevrecatalogus’ noemt en dat uit de jaren 80 is. Het is gemaakt door twee personen die niet alle werken van Kandinsky kenden. Dat is het probleem voor alle Russische kunstenaars. Er zijn geen oevrecatalogi. Er zijn dus geen referenties.’

En Jawlensky?

‘De achternichten van Jawlensky hebben geprobeerd de werken in kaart te brengen. Maar ze zijn geen onderzoeksters. Ze hebben geen zicht op de volledige herkomst. Ik zou het eerder een ‘repertoire’ noemen. Maar van andere kunstenaars, zoals Popova of Exter, bestaat er niets.’

De ‘Suprematistische compositie’ van Malevich heeft een signatuur op de voorzijde. Iets wat hij nooit deed omdat het de compositie zou verstoren. ‘Als je instemt met een labo-analyse, aanvaard je dat er twijfels zijn’

‘Dat is fout, fout, fout. Dat is een oud verhaal. In de jaren 70 heeft iemand gezegd dat Malevich nooit op de voorkant van zijn suprematistische werken signeerde. Er zijn in Europa verschillende werken waar hij wel op de voorzijde tekent. Dus wie zoiets beweert, is onwetend. Zo’n argumentatie tart elke verbeelding.’

De twee El Lissitzky's zijn op een houten plank geschilderd die kromgetrokken is. Het verbaast me dat die verf na honderd jaar niet het minste barstje vertoont.

‘Het is nochtans perfect mogelijk. Lissitzky gebruikte geen hoogwaardig hout, maar een dunne plaat van een meubel. Daarom is het kromgetrokken. Hij heeft het hout behandeld met een onderlaag, waarvoor hij tempera en dunne, ontvette verf vermengd heeft. Daar heeft hij de bovenlaag op aangebracht. Geen enkel schilderij uit die tijd dat zo’n onderlaag heeft,

vertoont barstjes. Op doek heb je dat soms wel, omdat de twee verflagen verschillend bewegen.'

'Firenze' van Exter uit 1913 is gesigneerd in Latijns alfabet. Iets wat ze pas vanaf 1930 doet.

'Ik ken geen enkele specialist die zoiets zegt. Exter was in Italië, met haar intieme vriend Soffici, waar ze naast elkaar een stadszicht maakten. Zij van Firenze, hij van Prato. Dat van Prato is verdwenen, maar er is een foto van, waarop de datum van 1913 te zien is. De datering is dus solide. Wat die signatuurspecialisten moeten weten, is dat kunstenaars soms achteraf signeerden. Ze doen dat pas als hun werk het atelier uitgaat. Bovendien klopt het argument niet. Er zijn werken van Exter uit 1918 waarin ze de ene keer met Latijns alfabet en de andere keer in het Cyrillisch ondertekende.'

In de expositie staan twee objecten van Malevich. Er is geen soortgelijk werk van hem bekend.

'Houthakkers' van Malevich uit 1912. Stichting Dieleghem

'Dat is waar. Ze zijn uniek. We zijn fier dat we ze in onze collectie hebben. In zijn beleving van het suprematisme evolueerde Malevich er naar om iets bovenop het materiële te leggen. Wat hij hier deed is supra-materieel. We weten dat hij zich inspireerde op historische objecten uit de buurt van Vologda en dat hij daarop schilderde. Ze zijn uniek in de wereld, maar dat wil nog niet zeggen dat er twijfels zijn. De *Mona Lisa* is ook uniek. In het Russisch modernisme, met al zijn hiaten in de overlevering, kan het niet anders dan dat er nieuwe stukken opduiken. Tussen 1991 en 2005 zijn er achthonderd nieuwe stukken van Ivan Aïvazovski boven water gekomen. Ze waren nooit geëxposeerd. Er was nooit over gepubliceerd.'

Zou u bereid zijn uw werken in een lab te laten onderzoeken?

‘Als je instemt met een chemisch onderzoek, aanvaard je dat er twijfels over je werk zijn. Leen je een werk uit met een labodossier, dan komt dat heel slecht over. Daarnaast geeft een chemische analyse in elk lab een ander resultaat. Elke laborant heeft zijn eigen ideeën over datering, kleuren en pigmentgebruik. Een technologische analyse is echt het laatste toevluchtmiddel als de specialisten er niet uit raken. Ik ben er één keer toe verplicht geweest. Voor een tentoonstelling in Tours hadden we in 2009 vier schilderijen van Exter uitgeleend. Na een klacht is heel de expo voortijdig gesloten. Eén werk hebben we meteen teruggekregen. De andere hebben een juridisch onderzoek en een labo-analyse ondergaan. De *Firenze* van Gent was daar onder meer bij. Het proces is nog niet definitief afgerond, dus ik mag nog niet te veel zeggen. Maar wel dit: ze zijn allemaal authentiek verklaard.’

‘Compositie’ van Kandinsky uit 1917. Stichting Dieleghem

'Firenze' van Alexandra Exter uit 1913. Stichting Dieleghem
Ook musea Oostende, Elsene en Luik gepolst

Na tien jaar in Brussel zoekt het echtpaar Toporovski de openbaarheid op met zijn collectie Russische modernisten. Het bereidt een presentatie in Jette voor en legt contact met musea.

VAN ONZE REDACTEUR GEERT SELS

BRUSSEL Half november was de Russische kunstenaar Pavel Otdelnov (38) op kunstrips door Europa. Op Facebook is te volgen hoe hij van Lyon naar Parijs en naar Brugge reist. Recente of klassieke kunst, hij fotografeerde ze met evenveel geestdrift. In Gent ging hij in het Smak naar Gerard Richter kijken. Toen stak hij de straat over, naar het Museum voor Schone Kunsten.

'Dit zijn de schandalen, genaamd Filonov, Rosanova en Larionov', postte hij daarover bij enkele foto's van de betreffende werken. De discussie was geopend. Diverse Russische kunsthistorici en curatoren van grote musea als de Tretyakov Gallery in Moskou gaven er commentaar bij.

Hun reacties varieerden van eerstegraads afwijzingen ('een nachtmerrie'), spot ('ik dacht dat het guacamole was') tot verbaasde vragen. Over een houten spinrok en een koopwarenmand van Kazimir Malevich vroeg iemand zich af of het een grap was. Zo kenden de Russen hun kunstenaar niet.

'Deze fantastische collectie zal in Jette een ongekende dynamiek teweegbrengen' HERVÉ DOYEN Burgemeester Jette (CDH)

In hun opmerkingen sijn pelen twijfels door over de werken en ongelof over hun presentatie. 'Vreemd', merkt iemand op, 'ik kan me niet voorstellen dat dit in het Museum voor Schone Kunsten staat.' Iemand anders zegt het minder onomwonden: 'Iemand heeft hier veel geld verdiend.' Nog een ander: 'Niet te geloven hoe deze cultuur bezoedeld wordt.'

Uit het niets

Sinds die tijd circuleren er in het internationale kunstcircuit foto's van de 26 tentoongestelde werken. In hun open brief verbazen de ondertekenaars zich erover dat de stukken wel uit het

niets lijken te komen. Zo zijn de schilderijen van Kandinsky en Jawlensky niet opgenomen in de oeuvrecatalogi (waarin alle gekende werken opgelijst zijn). De stukken in Gent hebben ook nergens sporen nagelaten op vroegere exposities of verkopen.

De werken zijn eigendom van de kunstverzamelaars Igor en Olga Toporovski. Ze zijn van Russische origine en wonen sinds 2006 in Brussel. Twee jaar geleden kregen ze de Belgische nationaliteit. In 2009 kwam Toporovski in Frankrijk in opspraak met schilderijen van Alexandra Exter. Die had hij uitgeleend voor een expositie in Tours en hun echtheid werd betwist. Het proces is nog niet definitief afgerond, maar het echtpaar kreeg zijn in beslag genomen werken terug.

Eind juni 2017 richtte het echtpaar de Stichting Dieleghem op, waarin ze hun collectie onderbrengen. Volgens de stichtingsakte focust die, naast Russische modernisten, op Europese kunst tussen 1850 en 1930. Op onze vraag naar de omvang van die Europese kunst blijven de eigenaars terughoudend. Ze noemen de collectie beduidend kleiner en willen eerst hun project Russische kunst op de rails zetten.

Dieleghem is een kasteelsite in Jette, waar de Toporovski's tegen 2020 een permanente presentatie willen openen. Hervé Doyen, burgemeester van Jette (CDH), is voorzitter van de stichting: 'Mijnheer Toporovski heeft het kasteeldomein gekocht en zal het met eigen middelen restaureren. Hij heeft geen inbreng van de gemeente gevraagd. Zijn fantastische collectie zal publiek toegankelijk zijn en hier een ongekeerde dynamiek teweegbrengen.'

In afwachting zoekt het koppel toenadering tot de museumwereld. Ex-politicus Henri Simons, eveneens wonend in Jette en lid van de stichting, bemiddelt daarbij. Als directeur van de cultuurwerking vzw Atomium heeft hij daar de introducties voor. Gent is de eerste openbare presentatie, voordien zijn er stukken uit de collectie aangeboden aan Muzee (Oostende) en La Boverie (Luik). Desgevraagd zeggen beide musea geen plannen te hebben voor exposities.

Ook Claire Leblanc, conservator van het Museum van Elsene, kreeg een vraag: 'Het echtpaar Toporovski is uitermate charmant en heeft zijn uitzonderlijke collectie met zorg en smaak opgebouwd. We kunnen echter niet ingaan op het voorstel om een tentoonstelling te maken. Ons programma ligt al voor een hele periode vast. Bovendien sluiten we binnenkort voor een verbouwing, dus het is praktisch onmogelijk.'

Het echtpaar Toporovski is opgeleid als kunsthistoricus. In interviews situeert Igor Toporovski zijn carrière in de diplomatie, onder meer als extern raadgever van Mikhail Gorbatsjov en Boris Jeltsin. Zo leerde hij Europa en Brussel kennen.

